

داود فیرحی

مفهوم قانون در ایران معاصر

(تحولات پیاپی مشروطه)

سرشناسه: فیرحی، داود، ۱۳۴۳ - **عنوان و نام پدیدآور:** مفهوم قانون در ایران معاصر (تحولات پیشامشروطه) / داود فیرحی؛ ویراستار: نرگس ایمانی مرئی • **مشخصات نشر:** تهران، نشر نی، ۱۳۹۹ • **نوبت چاپ:** چاپ اول، ۱۳۹۹ • **مشخصات ظاهری:** ۳۹۹ ص • **شابک:** ۹۷۸-۶۲۲-۰۶-۰۳۱۵-۳ • **وضعیت فهرست‌نویسی:** فیپا • **یادداشت:** کتابنامه • **موضوع:** قانون اساسی - ایران - تاریخ - قرن ۱۳. Constitutions - History - Iran - 19th century • **موضوع:** حکومت قانون - ایران - تاریخ - قرن ۱۳. Rule of Law - Iran - History - 19th century • **موضوع:** اسلام و سیاست - ایران - قرن ۱۳. Islam and Politics - Iran - 19th century • **موضوع:** ایران - تاریخ - انقلاب مشروطه، ۱۳۲۴-۱۳۲۷ق. Iran - History - Constitutional Revolution, 1906-1909 • **رده‌بندی کنگره:** KMHT۰۶۴ • **رده‌بندی دیویی:** ۳۴۲/۵۵۰۲۳ • **شماره کتابشناسی ملی:** ۷۳۱۴۰۴۲

قیمت: ۵۸۰۰۰ تومان

نشرنی

مفهوم قانون در ایران معاصر
(تحولات پیشامشروطه)
داود فیرحی

ویراستار: نرگس ایمانی مرئی
صفحه‌آرا: الهه خلج‌زاده
نمایه‌ساز: فرزانه طاهری

لیتوگرافی: باختر • چاپ: غزال • صحافی: غزال
چاپ اول: تهران، ۱۳۹۹، ۱۱۰۰ نسخه
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۰۶-۰۳۱۵-۳

نشانی: تهران، خیابان دکتر فاطمی، خیابان رهی معیری، تقاطع خیابان فکوری، شماره ۲/ کد پستی: ۱۴۱۳۷۱۷۳۷۱ • تلفن دفتر نشر: ۸۸۰۲۱۲۱۴ • تلفن واحد فروش: ۸۸۰۰۴۶۵۸-۹ • نامبر: ۸۹۷۸۲۴۶۴

www.nashreney.com • email: info@nashreney.com • nashreney

© تمامی حقوق این اثر برای نشرنی محفوظ است. هرگونه استفاده تجاری از این اثر یا تکثیر آن کلاً و جزئاً، به هر صورت (چاپ، فتوکپی، صوت، تصدیق، انتشار، الکترونیک) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است.

فهرست مطالب

درآمد ۱۱

فصل اول: دولت و قانون در نظم سنتی

تداوم سنت در اوایل قاجاریه ۱۸

الف. سنت حکمرانی در سدهٔ صوری ۲۱

ب. اقتدار شاهنشاهی صفوی ۲۶

ج. الهیات سلطنت در عصر صفوی ۲۹

سه تقریر از رابطهٔ دین و سلطنت ۳۷

۱. دوگانهٔ مجتهد - سلطان ۳۷

۲. ولایت سلطان ۴۰

۳. ولایت مجتهدین ۴۵

فصل دوم: حکمرانی سنتی و الهیات قانون

قانون و شریعت ۵۰

شریعت و سلطنت ۶۰

اجتهاد و سلطنت ۷۱

تحول در قلمرو اجتهاد ۷۸

فصل سوم. بحران در سنت

۸۶	ایده سلطنت مستقله
۹۴	سلطنت مستقله و نوسازی دولت
۱۰۰	الف. اصرار بر سنت
۱۰۱	۱. آرمان نظریه سلطنت
۱۰۲	۲. نقد سلطنت موجود
۱۰۷	ب. در «راه» نوآیین
۱۱۰	سلطنت منظم
۱۱۷	نظم تقی خانی و مفهوم «ن

فصل چهارم. تنظیمات و قانون تنظیماتی

۱۳۱	مجلس شورای دولتی و مصلحت‌تنبه
۱۳۵	مفهوم قانون در مجلس شورای دولتی و مصلحت‌خانه ناصری
۱۳۶	ضرورت و تردید؛ نوگرایی و هراس از نوگرایی
۱۳۷	مفهوم قانون در گفتمان تنظیمات
۱۳۸	۱. تنظیمات ملک‌خانی و مفهوم قانون
۱۳۸	کتابچه غیبی یا دفتر تنظیمات
۱۴۷	۲. دستگاه تنظیمات و فرایند تولید قانون

فصل پنجم. تحول تنظیمات و مسئله قانون

۱۶۰	عبور از نصیحت‌نامه به کربتیک
۱۶۲	مکتوبات کمال الدوله و مفهوم قانون
۱۶۵	قانون قزوینی و بحران اجتماعی
۱۶۹	رساله مجدیه و بحران آگاهی
۱۷۶	یک کلمه، شریعت و قانون

۱۷۶	الف. اشارات اولیه
۱۷۸	ب. زمینه یک کلمه یا روح الاسلام
۱۸۱	ج. بازاندیشی در اصول تمدن فرنگ
۱۸۲	د. مفهوم قانون در رساله یک کلمه
۱۸۴	کارویژه و اقتباس قانون
۱۸۵	تفکیک اصول و فروع قوانین
۱۸۷	قانون ملازمه عقل و شرع
۱۸۹	نقایق کلامه
۱۹۲	نقد سد
۱۹۵	اصلاح و تکمیل

فصل ششم: تنظیمات حسنه؛ چرخش به تجربه عثمانی

۱۹۹	روند تنظیمات حسنه
۲۰۲	کالبدشناسی تنظیمات حسنه
۲۰۲	الف. هیئت دولت/ دربار اعظم
۲۰۴	ب. ترک در ساختار تنظیمات
۲۰۴	۱. قرارداد روبرو
۲۰۶	۲. سفر شاه به فرنگ
۲۰۷	ج. جسد بی روح تنظیمات
۲۱۱	د. مجالس تنظیمات ولایتی
۲۱۴	ه. دیوان تحقیق
۲۱۵	و. تفکیک بین دو نهاد سیاسی و نظامی
۲۱۷	ز. فروپاشی تنظیمات
۲۱۹	نقد تنظیمات حسنه
۲۲۰	الف. نقد از درون سنت
۲۲۳	ب. نقد از بیرون سنت
۲۲۴	بازگشت به سلطنت مستقله

فصل هفتم. تحولات پیشامشروطه و انقلاب در مفهوم قانون

۲۲۹	قانون، دین و دولت
۲۳۰	تناسب دین و ملت
۲۳۱	اولویت نقد / اصلاح دین
۲۳۲	نقد و نفی اصل دین
۲۳۴	۲.۱. جست‌وجوی مذهب جدید
۲۳۴	الف. بایه و آیین بیان
۲۳۸	ب. بیست بار
۲۴۰	۳. اندیشه اح
۲۴۱	قانون ناصری و رکنه شریعت و سلطنت
۲۴۲	۱. بازگشت به شرع
۲۴۴	۲. دو کتاب قانون
۲۴۵	۳. مجلس مقدس
۲۴۷	۴. احیای نهاد شیخ الاسلامی
۲۴۹	۵. اصلاح فکر دینی
۲۵۶	تقدم اصلاح دین بر سیاست
۲۵۸	مفهوم ایرانی قانون
۲۵۸	طالبوف و مفهوم قانون
۲۶۳	انقلاب در بنیاد قانون
۲۶۷	قلمرو قانون
۲۶۸	آزادی و قانون

فصل هشتم. فتنه قانون

۲۷۲	قانون و اتحاد اسلام
۲۷۸	روزنامه قانون
۲۸۱	قانون و تنباکو
۲۸۷	تحول در روزنامه قانون
۳۰۲	سیاحتنامه ابراهیم بیک

فصل نهم. قانون: شریعت و مشروطیت

۳۱۱	انجمن‌های مخفی و مسئله قانون
۳۱۴	قانون اسلام و آزادی
۳۱۶	استدلال دینی بر هدف ملی
۳۱۸	انجمن مخفی و مفهوم قانون
۳۲۰	شریعت و مشروطیت
۳۲۳	گست ملت - دولت و دگرگونی در مفهوم قانون
۳۲۹	مجالس مقننه؛ از شورای اسلامی تا شورای ملی
۳۳۶	نظام مة انتخابات
۳۴۲	خلاصه و روجه خانه:؛ از حکمرانی سنتی تا بی‌قراری سنت
۳۴۳	سنت و قانون
۳۴۶	چالش سنت
۳۴۷	قانون و نظم تقی‌خانی
۳۴۹	قانون و نظم جدید
۳۴۹	مجلس شورای دولتی و مصلحت‌خانه
۳۵۱	منگنه قدیم و جدید
۳۵۲	قانون تنظیمات
۳۵۳	قانون و تنظیمات دو مجلسی
۳۵۵	بحران قانون
۳۵۶	شریعت و بحران قانون
۳۶۲	شریعت و قانون اساسی؛ امکان یا امتناع
۳۶۴	قانون و مجلس شورای دولتی
۳۷۵	منابع
۳۸۱	نمایه

درآمد

کلمه «قانون» مهم‌ترین واژه در ایران معاصر است. این «یک کلمه» قریب دویست سال است که محور و مدامناقشه در باب سیاست، دین و تجدد است و دو قرن می‌شود که اندیشه و عمل جامعه را در کمند خود دارد. قانون قلب تجدد و دولت مدرن است و با آن ملازمه دارد؛ به همین دلیل هم، هم‌زمان با زوال دولت قدیم، بحران جامعه ایرانی و ضرورت نوسازی دولت در قانون، مرکز این تحولات و نواندیشی ناگزیر آن بدل شده است. اما این واژه به دو اعراب و سه‌ای در رابطه با مذهب و سیاست در ایران امروز دارد.

نخست این‌که، جامعه ایران به اعتبار شیخ‌مختصات هندسی خود را دارد. به تعبیر سید جواد طباطبایی، جزیره‌ای واقع در درون بیرون، عین حال بیرون درون جهان اسلام است،^۱ و به همین دلیل، دریافت ویژه‌ای از مفهوم قانون و حکومت در تاریخ معاصر خود دارد. مفهومی که متمایز از دیگران، اعم از غربی‌ها، اید، ترکان عثمانی، اعراب، و دیگر جوامع اهل سنت معاصر است.

دوم این‌که، همین دریافت ایرانی-شیعی از قانون، سرگذشت و تاریخ متفاوتی در تاریخ معاصر ایران دارد. تجربه‌ای طولانی از درون تحولاتی چون اصلاح سلطنت، تا عصر تنظیمات، تا مشروطه و رویدادهای متأخر را از سر گذرانده است. بدین‌سان، واژه قانون هرگز معنایی ثابت و مفهومی یکنواخت در ایران معاصر ندارد و به تبع تطاول ایام و تطور دوران، دچار قبض و بسط معنی‌داری شده است.

۱. سید جواد طباطبایی: <https://goo.gl/H2TppF>